

MARTIRIUL CA MĂRTURISIRE A LUI IISUS
HRISTOS PRIN DEMNITATEA PERSOANEI.
DISPOZIȚIA PENTRU MARTIRIU ȘI CONȘTIINȚA
APARTENENȚEI LA ÎMPĂRĂȚIA LUI DUMNEZEU –
PERSPECTIVE SCRIPTURISTICE
ȘI PATRISTICE PRENICEENE

Pr. drd. Claudiu POP

*Facultatea de Teologie Ortodoxă, Universitatea „Babes-Bolyai”
Preot paroh, Biserica Ortodoxă cu hramul „Sfinții Arhangheli Mihail și
Gavriil”, Groși, Protopopiatul Baia Mare
claudiupop.bm@gmail.com*

Abstract: Martyrdom as a Confession of Jesus Christ through the Dignity of a Person

The first three centuries of the Christian Church are the period in which the numerical growth, the geographical expansion and the impact of Christ's Church, were extraordinary. Given the more than precarious conditions and the obstacles that stood against the development of the Church, we can state that surely this has been the golden age of Christianity.¹ More than once, different historians of the Church, as well as theologians, asked themselves, and their worries are familiar to us up to the present day, what was the secret of such a spectacular growth? Inevitably, we always get to the term mission, on which there were written a great amount of studies, papers, and books that have filled many library shelves, personal or theological ones and not only. Thus, different explanations and argumentations have been formulated regarding pre-Nicaean or Early Church mission. Martyrdom and martyrdom willingness of the countless martyrs during the persecutions were possible mainly due to these martyrs consciousness of belonging to the kingdom of God, a consciousness with a strong eschatological character.

Keywords: martyrdom, redemption, Judaism, Christianity, early Church Fathers, Dignity

---

¹ Kenneth Scott LATOURETTE, *A History of the Expansion of Christianity*, Vol. I, Grand Rapids, Zondervan, 1976, p. 114.

Preliminarii

Primele trei veacuri din existența Bisericii Creștine reprezintă perioada în care numărul credincioșilor a crescut, iar răspândirea geografică a Bisericii lui Hristos, au fost neegale până acum. În contextul unor condiții socio-politice mai mult decât potrivnice în care Biserica a activat, afirmația că perioada preniceeană a reprezentat perioada de aur a Creștinismului este legitimă. Unii istorici și teologi creștini s-au întrebat pe bună dreptate care să fi fost secretul unui asemenea succes misionar, iar frământarea lor o împărtășim și noi.

Suferința, durerea și, finalmente, moartea sunt tot atâtea realități indezirabile ale existenței umane. Pentru a înțelege mai bine măreția martirilor și a martiriului lor, ca „drame ale credinței”,² concretizat prin vărsarea sângelui, pe de o parte, dar și prin mărturisirea zilnică, conștiință a creștinilor, pe de altă parte, trebuie pentru început să cercetăm sensul și evoluția pe care au suferit-o cuvintele martir, mărturie și martiriu de-a lungul timpului.

Termenul **μάρτυς înseamnă martor** și provine din limbajul dreptului. În antichitatea elenă, cuvântul se întrebuițea, atât în limbajul de specialitate al dreptului și al judecătorilor, cât și în limbajul simplu, referitor la subiecte de drept zilnice, unde îl desemna, ca și astăzi, pe cel care dădea mărturie despre anumite întâmplări la care participase în mod direct sau fusese doar prezent. Acțiunea martorului o exprimă de obicei **verbul μαρτυρῶ (dau mărturie, mărturisesc)**. În mod corespunzător apare și substantivul **μαρτυρία (mărturie)** care arată lucrarea lui **μαρτυρῶ, depunerea de mărturie**. În ce privește cuvântul **μαρτύριον (mărturie, martiriu)** acesta **desemnează mărturia obiectivă**, proba care face dovada justeții unei afirmații care mărturisește un anumit fapt. Cu trecerea timpului, termenul a dobândit și sensul de exprimare cu caracter general a unor adevăruri și a unor păreri pe care le avea vorbitorul.

1. Teologia suferinței în Vechiul Testament

Vechiul Testament poate fi numit pe bună dreptate testamentul suferinței, având în vedere că este brăzdat, de la un capăt la altul, de dezastre,

2 Sfântul CLEMENT Alexandrinul, *Care bogat se va mântui? (Protrepticul)*, 119, 1, traducere de Pr. Dumitru Fecioru, în colecția *Părinți și scriitori bisericești*, prescurtată pe mai departe „PSB”, vol. 4, Editura Institutului biblic și de misiune al Bisericii Ortodoxe Române prescurtată pe mai departe „EIBMBOR”, București, 1982, p. 159.

calamități, tragedii și tot felul de suferințe, cauzate de decăderea protopărinților Adam și Eva. Însă, un alt fenomen frapează în paginile Vechiului Testament: suferința nevinovaților și a dreptilor, în antiteză cu prosperitatea necredincioșilor și a nedreptilor.³ Primul martir poate fi considerat Abel, despre al cărui sânge vărsat Clement Alexandrinul spune că vorbește cu Dumnezeu:

„... trupul Cuvântului se va împodobi cu sângele Lui, după cum negreșit cu Duhul Lui va hrăni pe cei care însetează după Cuvânt. Că Cuvântul este sânge, o mărturisește sângele dreptului Abel, care a vorbit cu Dumnezeu”.⁴

Sângele are înțelesul de Cuvânt care este capabil de a vorbi cu Dumnezeu. Aceași idee o regăsim și la marele Origen, care zice: „Vorbele spuse despre Abel, cel omorât de Cain cel ucigaș și nedrept, se potrivește pentru toți aceia al căror sânge a fost vărsat pe nedrept”. Origen merge mai departe, însă: „Cuvântul *glasul sângelui fratelui tău strigă către Mine din pământ* să socotim că este spus și despre fiecare martir, căci glasul sângelui lui strigă către Dumnezeu de pe pământ”.⁵

În Vechiul Testament religia iudaică era alcătuită în cadrul dreptului divin. Prin urmare, era firesc ca Legea dată de Dumnezeu să fie considerată drept normativă pentru viața poporului. Fiecare om din poporul lui Dumnezeu era responsabil, ca martor al dreptului divin, pentru păzirea Legământului sfânt și pentru păstrarea poruncilor lui. Și în limbajul juridic al Vechiului Testament cuvântul **μάρτυς** îl desemnează pe **martorul** într-o judecată. În acest caz este condamnată mărturia mincinoasă.⁶ Martorul nedrept, martorul mincinos, martorul viclean precum și cel ce dădea mărturia lui superficial sau în grabă sunt vrednici de dispreț, în timp ce este lăudat martorul credincios.⁷

3 Iosif ȚON, *Suferință, martiraj și răsplătire în ceruri*, Seria Teze, Editura Cartea Creștină, Oradea, 2002, pp. 27-29.

4 Sfântul CLEMENT Alexandrinul, *Pedagogul*, I, 47, 3, PSB, nr. 4, p. 193.

5 ORIGEN, *Exortatie la martiriu*, L, în *Origen. Scrieri alese*, traducere de pr. C. Galeriu, PSB, vol. 8, EIBMBOR, București, 1982, p. 394.

6 Deuteronom 19:16-20: „De se va ridica asupra cuiva martor nedrept, învinuindu-l de neleguire, amândoi oamenii aceștia între care este pricina să se înfațișeze înaintea Domnului, la preot sau la judecătorii care vor fi în zilele acelea. Și judecătorii să cerceteze bine și, dacă martorul acela va fi martor mincinos și va fi mărturisit strâmb asupra fratelui său, să-i faceți ceea ce voise să facă el fratelui său. Și așa să stărpești răul din mijlocul tău. Și vor auzi și ceilalți și se vor teme și nu se vor apuca să mai facă în mijlocul tău acest rău.”

7 Proverbe 14:25: „Martorul drept scapă suflete, iar cel viclean spune numai minciuni.”

În iudaism importanța mărturiei este atât de mare încât Dumnezeu Însuși este înfățișat ca martor al societății umane. În manifestări fundamentale ale vieții individuale și sociale a omului, Dumnezeu este acela care în mod absolut aduce mărturia Lui proprie. În acest mod Dumnezeu este pus ca martor în cazuri de înțelegeri interpersonale ale indivizilor, încheiate înaintea Lui, la nunta încheiată între bărbat și femeie,⁸ la jurământul dintre Iacov și Laban,⁹ la înțelegerea și jurământul dintre David și Ionatan,¹⁰ la despărțirea proorocului Ieremia de iudeii care plecau în Egipt. Iahve apare de asemenea ca martor în unele situații oficiale: la judecată împotriva păcătoșilor,¹¹ ca apărător al nevinovăției lui Samuel,¹² ca martor al nevinovăției lui Iov¹³ sau a evreilor care erau gata să moară în ziua sâmbetei;¹⁴ de asemenea, este martor al celor dinlăuntru omului.¹⁵

În cazuri de confruntare între mărturia divină și cea omenească dominantă este prima. În judecățile pe care le face Iahve, israeliții sunt prezentați ca martori împotriva lor înșiși. Copiii nelegitimi sunt prezentați ca martori ai desfrânării părinților lor. Trebuie menționat aici că însemnătatea martorilor în Vechiul Testament constă în faptul că o întâmplare este dovedită în mod exclusiv prin spusele lor. Doar aceștia aduc dovada convingătoare pentru adevărul unei realități. În sfera religioasă, dincolo de alte sensuri, termenul dobândește o semnificație specială în

8 Maleahi 2:14: „Și de ziceți: „De ce?” Din pricină că Domnul a fast martor între tine și femeia tinereților tale, față de care tu ai fost viclean, deși ea era tovarășa ta și femeia legământului tău”.

9 A se vedea pe larg Facere 31:44-54; vezi și ORIGEN, *Omilia la cartea Facerii, Omilia IX*, în *Origen. Scrieri alese*, traducere de prof. T. Bodogae, pr. prof. N. Neaga și Zorica Lațcu, PSB, vol. 6, EIBMBOR, București, 1981, pp. 36-41.

10 A se vedea pe larg I Regi 20:1-42.

11 Ieremia 29:23: „Mă voi apropia de voi ca să vă judec și voi fi martor grabnic împotriva vrăjitorilor, a desfrânaților și a celor care jură strâmb, împotriva celor care asupresc pe simbriaș, pe văduvă și pe orfan, apasă pe cel străin și nu se tem de Mine, zice Domnul Savaot”, Maleahi 3, 5 și „Pentru că au făcut ticăloșie în Israel: se desfrâneau cu femeile aproapei lor și spuneau minciuni în numele Meu, ceea ce Eu nu le-am poruncit; Eu știu acestea și sunt martor, zice Domnul”.

12 I Regi 12:5: *Atunci el a zis: „Martor ne este Domnul și martor este unsul Lui în ziua aceasta, că voi n-ați găsit nimic asupra mea!” Iar ei au zis: „Martor!”.*

13 Iov 16:19: *Iar acum martorul meu este în ceruri și cel ce dă pentru mine bună mărturie este sus în locurile înalte. Vezi și Iosif ȚON, op. cit., pp. 65-72.*

14 I Macabei 2:37: *Să murim toți întru nevinovăția noastră și vor mărturisii pentru noi cerul și pământul că fără de judecată ne ucideți.*

15 Pildele lui Solomon 1:6: *Pătrunzând cu mintea pildele și înțelesurile adânci, graiurile celor înțelepți și tâlcuirea lor nepătrunsă.*

unele locuri din cartea proorocului Isaia,¹⁶ unde Dumnezeu este prezentat în judecată cu popoarele pentru a se stabili cine este adevăratul Dumnezeu: Iahve sau dumnezeii neamurilor. Aici neamurile sunt înfățișate și ca judecători și ca acuzați și ca apărători ai dumnezeilor lor, ca martori care trebuie să dea mărturie despre dumnezeirea zeilor lor. La această judecată, Israel, pe baza semnelor din istoria lui, trebuie să mărturisească în fața neamurilor realitatea și unicitatea lui Dumnezeu; pentru aceasta fiii lui Israel sunt numiți martori. Mărturisitorii sau martirii Vechiului Testament pot fi considerați, pe bună dreptate, proorocii. Origen vede în părinții lui Avraam martiri ai Vechiului Testament:

„Iar dacă erau părinți cei despre care s-a spus lui Avraam: *Și tu vei trece la părinții tăi în pace, ajungând până la bătrâneți fericite, atunci ar putea spune cineva: poate că acești părinți au adus și ei cândva jertfa mărturisirii și și-au lăsat și ei fiii, iar în schimbul lor au devenit părinți ai părinților patriarhului Avraam și ai altor astfel de patriarhi; căci de bună seamă, cei care și-au părăsit fiii și se fac martiri, aceia devin ei înșiși părinți, dar nu ai unor prunci, ci ai unor alți părinți*”.¹⁷

Și Sfântul Iustin Martirul și Filozoful împărtășește același punct de vedere.¹⁸ Ideea martirilor vetero-testamentari o găsim și la Sfântul Clement Romanul: „Fericitul Moisi credinciosul slujitor în toată casa a însemnat în sfintele cărți toate cele poruncite lui, iar pe el l-au urmat și ceilalți profeți, care au dat mărturie de cele ce s-au poruncit de Dumnezeu”.¹⁹

Pentru profeți, dumnezeirea lui Dumnezeu este un fapt, care însă nu se poate constata și dovedi ca oricare alt fapt, ci este o realitate pentru ochiul credinței. Pentru aceasta, nefiind orbi și surzi, doar ei pot să-L mărturisească. Conținutul mărturiei constituie, prin urmare, un adevăr religios despre care martorul este convins ca urmare a experienței sale; este vorba, deci, de o convingere religioasă pe care o subliniază în mod special. La proorocul Isaia martorul dă mărturie despre Dumnezeul cel

16 A se vedea pe larg Iosif ȚON, *Suferință, martiraj și răsplătire în ceruri*, pp. 31-47.

17 Origen, *Exortație la martiriu*, XIV, PSB, vol. 8, p. 363.

18 Sfântul IUSTIN Martirul și Filozoful, *Dialog cu iudeul Trifon*, XI, traducere, introducere, indice și note de pr. prof. T. Bodogae, pr. prof. Olimp Căciulă, pr. prof. D. Fecioru, în *Apologeți de limbă greacă*, PSB, vol. 2, EIBMBOR, București, 1980, pp. 103-104.

19 Sfântul Clement Romanul, *Întâia Epistolă către Corinteni*, XLIII, 1, în *Scrierile Părinților Apostolici*, traducere, note și indici de Pr. D. Fecioru, PSB, vol. 1, EIBMBOR, București, 1979, p. 68.

viu, cu o sfântă patimă, prin comportamentul și prin toată existența lui. Prin mărturia lui, care se referă la ordinea dumnezeiască, martorul Vechiului Testament mărturisește că nu există alt Dumnezeu, Care să aducă mântuire, în afara Aceluia care a creat această ordine.

Observăm că în Vechiul Testament faptul de a apărea cineva ca martor nu înseamnă doar să dea mărturie despre unele evenimente trecute, ci, cu mult mai mult, să fie martor prin toată existența lui. Cine este martor nu evocă în mod simplu ceva ce s-a întâmplat în trecut, ci acționează astfel încât un fapt care aparține trecutului să aibă consecințe, să determine ceva și în prezent. Așadar, în mărturia proorocilor lui Dumnezeu se puteau recunoaște din nou cuvintele lui Dumnezeu într-o prezență vie.

În ce privește cuvântul **μαρτύριον** (**martiriu, mărturie**), se constată mai întâi o întrebuițare comună, care repede se nuanțează religios. Cu sensul de mărturie, de mijloc doveditor, de dovadă a unei înțelegeri între persoane, a unei stări de lucruri sau pentru corectitudinea unei afirmații, termenul se întrebuițează în cazuri precum urmează: Descălțarea sandalei și dăruirea ei ca dovadă pentru trecerea dreptului de rudenie la o altă persoană. Cei opt miei pe care Abimelec îi primește de la Avraam, urmează a fi mărturie (**μαρτύριον**) că Avraam a săpat fântâna (și prin urmare îi aparține, are dreptul asupra ei). Movila de pietre și stâlpul sunt de asemenea mărturie (**μαρτύριον**) a legământului dintre Iacov și Laban. Aceeași însemnătate o are și altarul menționat în cartea lui Isus al lui Navi. În Isaia 55:4 Dumnezeu spune către David: *Mărturie neamurilor l-am dat pe el*,²⁰ fapt ce înseamnă că David, cu toate căte i le-a dăruit Dumnezeu, a devenit o dovadă a harului și a puterii lui Dumnezeu. Piatra în Sicheam a fost pusă ca mărturie (**μαρτύριον**) a legământului cu Iahve; aceasta și în cazul – deși atunci amenințător – că Israel ar călca legământul. Poruncile Legii, care au fost așezate în chivot, constituie mărturie (**μαρτύριον**) a lucrărilor prin care Dumnezeu se slăvește în Israel.

Pe de altă parte, Dumnezeu Însuși se face mărturie (**μαρτύριον**), când pedepsește fărădelegile poporului. Prin judecățile Sale, Dumnezeu arată vina poporului, astfel încât mărturia împotriva păcatelor oamenilor devine o mărturisire a lui Dumnezeu. Acest gând stă la originea expresiilor *cortul mărturiei* (**σκηνή τοῦ μαρτυρίου**) și *chivotul mărturiei* (**κιβωτός τοῦ μαρτυρίου**). Expresia *cortul mărturiei* amintea că înăuntrul cortului se

20 În greacă: **μαρτύριον εἰς ἔθνεσιν ἔδωκα αὐτόν.**

găsea dovada prezenței lui Dumnezeu în poruncile pe care El le dăduse acolo lui Moise. Cuvântul μαρτύριον (mărturie), primește prin urmare sensul de descoperire a poruncilor divine. Din această privință expresia *cortul mărturiei*, deși inexactă ca exprimare, era excelentă în conținutul ei. Cuvântul μαρτύριον (mărturie) este foarte potrivit în toate cazurile în care apar cele două expresii. Este demnă de remarcat totuși prezența mai mare a termenului în expresia *cortul mărturiei*,²¹ în timp ce expresiile *chivotul mărturiei*²² și *tablele mărturiei*²³ sunt întrebuițate mai rar. Însemnătatea cuvântului este aceeași în toate cele trei expresii; desemnează poruncile lui Dumnezeu date lui Moise, Îl exprimă pe El Însuși. Caracterizarea poruncilor lui Dumnezeu ca μαρτύρια (mărturii) își are originea în aceea că acestea conțin în ele voia lui Dumnezeu și mărturisesc prezența Lui.

Mai târziu, în timpul celor două secole dinaintea apariției creștinismului, termenii μάρτυς (martor) și μαρτύριον (mărturie) au dobândit încă un sens la iudeii pioși, ale căror prigoane suferite din partea împăraților eleniști ai Antiohiei sunt descrise în cărțile Macabeilor. În acel cadru, faptul de a fi cineva martor însemna să mărturisească până la moarte despre adevărul Legii (Torah) lui Dumnezeu. Este de la sine înțeles că la începutul acestui sens nou se împletește și imaginea proorocului, care pentru misiunea, pentru credința lui, suferă batjocuri, prigoniri și chiar moarte. Proorocul autentic nu spune nimic care să se audă frumos în urechile ascultătorilor; cuvântul lui este un îndemn continuu la pocăință și, prin urmare, este necesar ca el să sufere consecințele modului său de comportare.

De imaginea proorocilor se leagă și cea a omului credincios care are o misiune specială sau chiar a întregului popor Israel, care trebuie să strige: *Pentru Tine suntem uciși toată ziua* (Psalmul 43:23). Această experiență a atins punctul culminant în timpul persecuției din partea sirienilor, când zelul religios, credința și ascultarea față de Lege ale unor iudei au fost pecetluite cu suferința și cu moartea. Martiriul fraților Macabei, care și-au jertfit viața pământească în nădejdea celei veșnice, conform făgăduinței lui Dumnezeu, seamănă în detaliu cu un martiriu creștin, fapt ce a făcut ca martirii Macabei să fie numărați în tradiția Bisericii împreună cu

21 Vezi Ieșire 22:21; 28:43; 29, 4-10. Levitic 1:1; 4, 4-7; Numeri 1:50-53; Deuteronom 31:14 și următoarele.

22 Vezi Ieșire 25:10-22; 26:33-34; 35:12; 40:3,5,21; Numeri 4:5 și 7:8-9.

23 Vezi Ieșire 31:18 și 32:15.

cei ai creștinilor. Nădejdea este o componentă fundamentală în înțelegerea martiriului:

„Biserica (...) se întărește și crește din acestea două: din trupul credinței și din sufletul nădejdei. (...) Nădejdea este sufletul credinței; că din nădejde, ca dintr-un suflet, își trage credința tăria sa. Dacă nădejdea se duce, ca sângele care curge, atunci se slăbește și ceea ce dă viața credinței”²⁴

Pentru a avea o imagine adevărată a idealului omului credincios, care păzea credința și credincioșia față de Lege în mijlocul poporului în acel timp, trebuie să ne gândim la martiriul lui Isaia și la concepția lui despre suferința robului Domnului (Ebed Jahwe), care primește o misiune dincolo de granițele lui Israel, dovedește ascultare față de Dumnezeu și, ca urmare, este condus la suferință și moarte. De asemenea trebuie să avem în vedere împodobirea mormintelor proorocilor, a căror moarte martirică se vede că era încă vie în memoria contemporanilor lui Iisus. Așadar, este cât se poate de clar că, în cadrele gândirii fariseice, martiriul a dobândit, în cele din urmă, o importanță foarte mare. Suferința și moartea pentru Lege au început să fie privite drept lucrare a credinței, prin excelență.

Din cele spuse până acum putem concluda că martiriul este, încă din iudaism, expresia unei credincioșii față de Dumnezeu, că religia iudaică a Vechiului Testament e o religie a mărturiei / martiriului, în timp ce comunitatea vechi-testamentară este o comunitate de martori / martiri care Îl mărturisesc pe adevăratul Dumnezeu cu sângele lor. Nu doar păgânii prigonesc poporul lui Dumnezeu sau pe cei aparținători la o comunitate care Îl cinstește pe Dumnezeu, ci slujitorii lui Dumnezeu și vestitorii Lui cei credincioși sunt prigoniți și uciși chiar de către compatrioții lor.

Iudaismul are foarte multe exemple de astfel de martori / martiri ai credinței lui. Relatările din cartea Daniel²⁵ referitoare la *cei trei tineri în cuptorul cu foc* (Deuteronom 3:19-33), precum și la aruncarea lui Daniel în groapa cu lei, înfățișează câteva trăsături ale martiriului lor, care au destule asemănări cu martiriile creștinilor. Cei trei tineri sunt conduși la martiriu deoarece refuză să se închine dumnezeilor babilonienilor, dar sunt salvați în chip minunat, fapt ce îl conduce pe Nabucodonosor să admire credința lor și să-L recunoască pe adevăratul Dumnezeu.

24 Sfântul CLEMENT Alexandrinul, *Pedagogul*, I, 38, 3, PSB, vol. 4, p. 188.

25 A se vedea pe larg Iosif ȚON, *Suferință, martiraj și răsplătire în ceruri*, pp. 47-65.

În timpul răscoalei Macabeilor mulți iudei au mărturisit, suferind chinuri groaznice deoarece au refuzat să-și părăsească credința. În această epocă, din același motiv, au mărturisit, suferind felurite chinuri, și bătrânul învățător de Lege Eleazar și o mamă cu cei șapte fii ai ei, martiriu pe care tocmai l-am amintit.

Convingerea tuturor martirilor iudei era că suferă pentru păcatele lor. Credeau totuși că această situație nu va dura multă vreme, și că Dumnezeu se va îmbuna în scurt timp și va pedepsi pe chinuitorii poporului Său. În sfârșit putem spune că martirul din Vechiul Testament se prezintă ca un înaintemergător al lui Iisus Hristos, al primului Martir care a murit pentru mântuirea lumii. Calvarul lui Iisus Hristos și al tuturor imitatorilor Lui se întrevede în profețiile lui Isaia despre robul Domnului, care moare fără să apună, care împreună cu poporul Legământului, este martir, martor al mărețiilor lui Dumnezeu în Israel.

2. Teologia martiriului în Noul Testament

În limbajul Noului Testament, cuvântul **μάρτυς** (**martor / martir**) este întrebuințat de asemenea cu cele două sensuri pe care le-am văzut deja în Vechiul Testament: a) acordare de informații despre întâmplări, persoane sau relații și b) aducere la cunoștință a unor păreri, adevăruri sau convingeri. În primul caz cineva mărturisește ceva ce cunoaște, iar în al doilea ceva ce crede.

La evangheliștii sinoptici, termenul apare doar cu primul sens, cel juridic, al martorului unor evenimente cunoscute. La Evanghelistul Luca, astfel de evenimente sunt cele care au legătură cu istoria lui Iisus Hristos, în special cu Învierea Lui, pe care Sfântul Luca o tratează în același mod obiectiv în care prezintă și patimile. Totuși aceste fapte nu pot fi dovedite fără a fi mai întâi primite prin intermediul credinței. Aici este vorba de un eveniment situat pe un alt plan decât cel istoric, care nu poate fi constatat de martori oculari, dar care poate fi mărturisit și crezut ca urmare a propovăduirii.

Caracteristica principală a acestui fapt este mărturisirea și ea face ca, în cuvântul **μάρτυς**, să se unească cele două înțelesuri, cel de prezentare a unor întâmplări cu cel de propovăduire mărturisitoare, astfel încât martor al unor fapte și martor al unor adevăruri să coincidă, având în Evanghelie ca urmare o revelație duhovnicească. Evanghelistul Luca întrebuințează termenul **μάρτυς** (martor) urmărind stabilirea punctelor de

plecare pentru predica evanghelică, deoarece nu este vorba de oarecare învățături, mituri sau raționamente, ci de fapte care s-au petrecut într-un anumit loc și timp, la lumina istoriei, de fapte care se pot constata și în care cineva se poate încrede. Pentru aceasta, martori nu se pot numi toți, ci doar aceia care au fost chemați să trăiască și să mărturisească evenimentele și care s-au pregătit în acest scop.²⁶ Expresia *noi suntem martorii acestora*, arată că ucenicii sunt potriviți pentru misiunea care li se încredințează, deoarece au trăit în mod direct realitatea patimilor și a Învierii, pe care pot să le dovedească din experiența lor directă, deoarece, prin credință, au înțeles importanța prezenței lui Iisus pe care pot să o mărturisească. Se poate vedea cum, la Sfântul Luca, termenii *μάρτυς* (martor) și *ἀπόστολος* (apostol) coincid.

Ceea ce a fost anunțat în Evanghelia după Luca primește contur în Faptele Apostolilor.²⁷ Misiunea Apostolilor le este repetată acestora prin cuvintele: *îmi veți fi Mie martori* (Faptele Apostolilor 1:8). Raționamentul fundamental este că ei pot să informeze despre istoria lui Iisus și, în mod special, despre faptul Învierii. Se poate observa clar că această condiție o împlinesc doar niște persoane dintr-un cerc restrâns, care au fost învrednicite să-L întâlnească personal pe Hristos cel înviat. Aceștia sunt acum *martorii Lui către popor* (Faptele Apostolilor 13:31).

Constatăm că centrul de greutate se mută pe faptul de a fi cineva martor către popor, lucru foarte vizibil în cazul Sfântului Pavel, care este numit de asemenea martor. El nu este martor al unor fapte cu sensul pe care cuvântul îl are în Fapte 1:22 relativ la primii apostoli care puteau să dea mărturie din propria lor experiență despre istoria lui Iisus, el este martor al adevărului și mărturisește pentru credința în Hristos.

Desemnarea lui Ștefan ca mucenic ne conduce cu un pas înainte pe calea înțelegerii acestor termeni: *Când se vărsa sângele lui Ștefan, mucenicul Tău*²⁸ (Faptele Apostolilor 22:20), prin genitivul *tău*, ne arată că Ștefan nu este numit mucenic (martor) deoarece moare, ci moare deoarece este martor al lui Hristos. Sensul de mărturie a unor evenimente cunoscute prin experiență dispăre cu totul; acum rămâne sensul martorului mărturisitor, al martirului. Astfel de martori au fost Apostolii.

26 Faptele Apostolilor 5, 32: *Și suntem martori ai acestor cuvinte noi și Duhul Sfânt, pe Care Dumnezeu L-a dat celor ce Îl ascultă.*

27 Iosif ΤΩΝ, *Suferință, martiraj și răsplătire în ceruri*, pp. 143-157.

28 În greacă: ὅτε ἐξεχύνετο τὸ αἷμα Στεφάνου τοῦ μάρτυρός σου.

Ștefan însă este numit așa într-un mod accentuat și distins deoarece el, prin suferirea morții, a dat dovada ultimă a seriozității mărturisirii sale.²⁹

Observăm prin urmare cum, odată cu trecerea timpului, termenul μάρτυς pierde primul său înțeles – de acordare de informații – și se mărginește la al doilea – de mărturisire a unor convingeri. Martor nu mai este doar cel ocular sau cel care a auzit cele petrecute, ci martori sunt toți cei care-L propovăduiesc pe Hristos, toți ucenicii Săi. Cuvântul μάρτυς (martor) devine termen tehnic care-l desemnează pe predicatorul Evangheliei, pe care acesta a primit-o fără rezerve și o prezintă ascultătorilor spre acceptare, independent de faptul că el a avut experiența personală a evenimentelor respective sau le-a auzit de la alții.

În scrierile ioaneice cuvântul μάρτυς apare doar în Apocalipsă. În două din cele cinci locuri este numit μάρτυς (martor) Hristos Însuși. Referitor la celelalte, versetul de la Apocalipsă 11, 3 se referă la cei doi prooroci care depun mărturia lor pentru Ierusalimul care urmează să fie distrus, după care și ei urmează a fi omorâți de fiara din adânc. Aceștia sunt numiți martori din pricina activității lor profetice. Același lucru se întâmplă și cu Antipa, care este numit martor, cu sensul de propovăduitor al Evangheliei. El este caracterizat ca martor credincios deoarece nici măcar moartea nu l-a făcut să renunțe la mărturia lui. Din acest citat scripturistic putem înțelege sensul frazei care vorbește despre femeia *beată de sângele sfinților și de sângele martorilor lui Iisus* (Apocalipsa 17:6).

Martorii, aici, nu pot fi înțeleși cu sensul târziu de martiri, prezent în martirologii, deoarece se amintesc și sfinții care sunt omorâți, și care sunt de asemenea martiri. Se vede că acum termenul μάρτυς se referă la cei ce propovăduiesc Evanghelia ca martori, în timp ce sensul de martor al anumitor fapte sau evenimente nu mai e prezent. Termenul μάρτυς este rezervat pentru cei care propovăduiesc adevărul Evangheliei, dar nu pentru toți, ci pentru cei care dovedesc seriozitatea mărturiei lor cu pătimirea sau chiar cu moartea. Aceștia sunt martori credincioși și doar martorii credincioși sunt și adevărați; prin urmare doar ei sunt martori. Acum sensul termenului μάρτυς corespunde celui din Fapte 22:20. Observăm, de asemenea, de ce și Hristos Însuși este numit martorul cel credincios (Apocalipsa 1:5) sau martorul cel credincios și adevărat (Apocalipsa 3:14).³⁰

29 Asupra martiriului Sfântului Ștefan, vezi și perspectiva lui Iosif ȚON, *Suferință, martiraj și răsplătire în ceruri*, p. 153.

30 Iosif ȚON, *Suferință, martiraj și răsplătire în ceruri*, pp. 317-332.

Un alt sens dobândește cuvântul la începutul Apocalipsei, carte prezentată ca fiind a lui Iisus Hristos, Cel care vestește doar ce a primit de la Dumnezeu. Vestirea aceasta este numită *mărturia lui Iisus Hristos*, Care își îndeplinește cu credincioșie misiunea Sa.

Iisus Hristos nu este caracterizat astfel doar în Apocalipsă, ci în general. Cuvântul lui Dumnezeu întrupat este Martorul prin excelență, Care a venit în lume să *mărturisească despre adevăr* (Ioan 18:37). Hristos s-a arătat vrednic de credință în misiunea Sa și prin pătimirea morții. Vedem, deci că imaginea care constituie punctul de plecare pentru martiriul creștin este Însuși Hristos Cel răstignit. Totuși noutatea absolută în patima lui Hristos constă în faptul că odată cu El începe orientarea eshatologică, drept urmare a distrugerii puterii morții.

În ce privește termenul μαρτυρία (mărturie), în afară de scrierile iohaneice, unde apare de 30 de ori, în celelalte cărți ale Noului Testament se întâlnește doar de 7 ori. Din acestea, sens moral-religios are doar într-un loc, în Faptele Apostolilor 22:18, unde se vorbește de mărturia Sfântului Pavel pentru Hristos. Mărturia are aici sensul de mărturie a credinței al cărei cuprins este Iisus. Pentru aceste mărturii, Sfântul Apostol Pavel:

„A primit premiul răbdării purtând de șapte ori lanțuri, fiind izgonit și lovit cu pietre; fiind propovăduitor atât în răsărit cât și în apus, a primit slava strălucită a credinței lui; învățând dreptatea în toată lumea, a suferit mucenicia sub împărați. Și așa s-a despărțit de lumea aceasta și s-a dus în locul cel sfânt, fiind cea mai mare pildă de răbdare”.³¹

La Sfântul Ioan predomină sensul de mărturie a credinței în Iisus Hristos, la fel cum se întâmplă de altfel și cu verbul μαρτυρῶ (mărturisesc, dau mărturie), care se întâlnește cu sens activ în două locuri: *Acesta* (n.n Ioan) *a venit spre mărturie, ca să mărturisească* (Ioan 1:7) și, referitor la cei doi martori din Apocalipsă, *când vor termina mărturia lor* (Apocalipsa 11:7). În ce privește mărturia lui Iisus, mesajul Cuvântului lui Dumnezeu întrupat nu era un cuvânt omenesc gol, lipsit de putere, ci era în stare să înfăptuiască ceea ce El propovăduia. Cuvintele lui Iisus: *Eu sunt Învierea și viața* (Ioan 11:25) erau încărcate cu putere. În învierea Domnului s-a arătat mântuirea dumnezeiască pe care o mărturisise până la moarte ca pe o prezență luminoasă. Sfântul Clement Alexandrinul

31 Sfântul CLEMENT Romanul, *Întâia Epistolă către Corinteni*, V, 5-7, PSB, vol. 1, p. 49.

spune în acest sens: „Omul nu a primit darul cel desăvârșit; (...) este, însă, în lumină și întunericul nu-l cuprinde, iar între întuneric și lumină nu este nicio legătură; sfârșitul este rezervat la învierea credincioșilor”.³²

Cu sens pasiv, mărturie dau Ioan Botezătorul, Hristosul Însuși, Dumnezeu și semnele pe care le face Iisus, precum și Evanghelistul, a cărui carte este caracterizată în întregime drept mărturie. Putem spune prin urmare că începutul mărturiei se află la Dumnezeu. Dumnezeu-Tatăl mărturisește continuu despre El Însuși prin creație și prin descoperirea lui drept creator, domn și conducător al tuturor.

Există, de asemenea, locuri în care mărturia lui Iisus se referă la descoperirea creștină; pentru această mărturie sunt înjunghiați martirii. În expresia *mărturia lui Iisus* își face ecoul și o amintire despre patima lui Iisus. Ca și termenul *μάρτυς*, și termenul *μαρτυρία*, sub presiunea experiențelor de atunci ale Bisericii, a dobândit o înrudire cu situațiile în care moartea făcea dovada deplinei seriozități a martorului / martirului și a mărturiei lui. Observăm că termenul începe să se nuanțeze martiologic. Același lucru se întâmplă și cu expresia „a avea mărturia lui Iisus”, care se referă la persoane care au suferit moartea sau sunt în situație de martiriu.

În ceea ce privește termenul *μαρτύριον* (mărturie, martiriu), acesta se întrebuințează mult mai rar și nu are deloc sensul de *depunere de mărturie* sau de mărturie ca predică apostolică, ce ar conduce la pocăință, ci se referă mai mult la obiectul mărturiei, care poate fi un lucru, o întâmplare sau o manifestare exterioară, care să învinovățească pe potrivnicii lui Dumnezeu; are deci sensul de dovadă.

Mai obișnuită în Noul Testament este întrebuințarea cuvântului *μαρτύριον* cu sensul de mărturie, adică de mărturisire publică, înaintea autorităților politice și judecătorești. Astfel la Luca 21:13 cuvintele *va fi vouă spre mărturie* trebuie să fie înțelese ca o posibilitate oferită ucenicilor de a depune mărturie. Schimbarea intervenită aici are ca scop să facă trecerea la promisiunea făcută de Iisus de a le da sprijin timpul interogațiilor. Mărturia lor va avea o putere căreia nu i se va putea sta împotrivă, astfel încât aceștia să rămână nevătămați în fața amenințărilor făcute în aceste împrejurări cu astfel de ocazii la adresa lor. Această schimbare lucanică este importantă, deoarece face trecerea la seria de locuri, unde *μαρτύριον* nu mai înseamnă mărturie ca mijloc de dovedire, ci primește însemnătatea activă de mărturie pentru ceva. Genitivul însoțitor se referă sau la subiectul sau la obiectul celor spuse.

32 Sfântul CLEMENT Alexandrinul, *Pedagogul*, I, 28, 3, PSB, vol. 4, p. 128.

În Epistola a II-a către Tesaloniceni 1:10 sensul cuvântului μαρτύριον (mărturie) se asimilează în sensul Evangheliei, adică cu mesajul mântuitor al lui Hristos. Mai târziu acesta începe să se identifice cu împrejurările în care se face propovăduirea și mărturisirea lui Hristos, cu prigonirile și chinurile care urmează mărturisirii credinței.³³

Moartea martirică a lui Hristos este μαρτύριον (mărturie), adică dovadă că Dumnezeu vrea să mântuiască lumea. În sinteza realizată între moartea martirică cu sensul precedent al cuvântului μαρτύριον (mărturie) prototipul îl constituie Hristos. El nici în ora martiriului nu dorește pedepsirea prigonitorilor Lui, ci se roagă pentru ei, dând astfel cel mai înalt exemplu de răbdare și dragoste. Prin urmare relatarea patimilor lui Hristos nu este doar un exemplu al unui martiriu izolat, al unei persoane oarecare, ci este modelul, prin excelență, după care ucenicii și imitatorii Lui au dat mărturia lor. Μαρτύριον (mărturie, martiriu) devine astfel sinonim cu Evanghelia, cu propovăduirea sau cu învățătura. După regulile dreptului sfânt, martiriul este dovada de neclintit că Iisus Hristos, Cel răstignit și înviat este cu adevărat Fiul lui Dumnezeu și Mântuitorul lumii.

3. Câteva considerente asupra teologiei martiriului în scrierile patristice preniceene

Am încercat să subliniem până aici că în paginile Sfintei Scripturi teologia martiriului nu poate fi desprinsă de tema mai largă a suferinței. Martiriul și răsplătirea în cer sunt strâns legate de planul lui Dumnezeu cu omul. Conform relatării din Faptele Apostolilor (22:20), Apostolul Pavel, după arestarea în Templul din Ierusalim, în timpul apărării sale a spus: *Și când se vărsa sângele lui Ștefan, martorul Tău...*³⁴

După cum am văzut mai devreme cuvântul μάρτυρος își păstrează aici sensul său primar, desemnează mărturia pe care a dat-o Ștefan pentru Hristos și nu moartea lui martirică. Totuși, faptul că termenul se folosește împreună cu evenimentul morții martirice a lui Ștefan, creează premisele pentru identificarea, mai târziu, a martiriului cu chinurile creștinilor. În secolul al II-lea, sensurile inițiale continuă să primească alte încărcături, peste cele existente deja, mai ales în scrierile ioaneice. Acum termenii se folosesc cu referire la fiecare persoană care, chiar și numai

33 Iosif ΤΩΝ, *Suferință, martiraj și răsplătire în ceruri*, pp. 159-167.

34 În greacă: καὶ ὅτε ἐξεχύνητο τὸ αἷμα Στεφάνου τοῦ μάρτυρός σου.

ocazional, sub presiunea amenințărilor, dă mărturie, deoarece doar această mărturie este considerată desăvârșită.

Prima știre despre identificarea de sens a martiriului cu prigonirile și chinurile din cauza credinței în Hristos provine din prima epistolă a lui Clement către Corinteni. Aici, pentru prima dată în literatura creștină, durerea este legată în mod direct de martiriu. După puțin avem și prima identificare a conținutului cuvântului μαρτύριον (mărturie, martiriu) cu prigonirile și chinurile creștinilor și, mai ales, cu moartea lor violentă, identificare ce se găsește în Epistola lui Ignatie către Efeseni.

La mijlocul secolului al II-lea în comunitatea din Smirna exista o întrebuintare martirologică deja bine precizată, nuanțată, a acestor cuvinte. Ca urmare putem conchide că locul de naștere a termenilor referitori la martiriu este Biserica din Asia Mică.³⁵

În această perioadă, pe de o parte, dispare diferența între termenii ὁμολογῶ și μαρτυρῶ³⁶, iar pe de alta, ei se diferențiază din nou, astfel că termenul μάρτυς este păstrat doar pentru aceia care pecetluiesc mărturisirea lor cu moartea, pentru care, de acum înainte, va fi întrebuintat ca termen tehnic, însemnând *martir*. Din acea perioadă până astăzi cuvântul μαρτύριον (martiriu) desemnează moartea violentă a creștinului, care refuză să părăsească credința în Hristos, în timp ce μάρτυς (martir) se numește cel care este ucis din cauza credinței lui în Hristos.³⁷

Noul termen, referitor la martiri, a fost, bineînțeles, foarte repede pus în legătură cu anumite concepții mai vechi. Creștinul care merge spre martiriu nu se luptă împotriva trupului și a sângelui, ci împotriva ispitelor necuratului. Cu această luptă creștinii nu sunt doar imitatori ai lui Hristos, ci și continuatori ai Patimii Lui. Faptul că martiriul îl plasează pe ucenic într-o comuniune deosebită cu Învățătorul său îl arată termenul ἀκολουθεῖν (a urma), care aparține de asemenea limbajului martiric al lui Iisus. Valoarea ucenicului este încununată de martiriu; ucenicul primește crucea pe care a purtat-o Domnul său. Prin urmare martiriul presupune sensul de ucenic.

35 Ioan-Gheorghe ROTARU, "The Vision of the Apostol John in the *Book of Revelation*, constructed around the tension between the present and the future, in the vision of Jacques B. Doukhan", *Dialogo*, vol.5, nr.2 (2019), pp.83-94.

36 Ambii termeni se traduc în românește cu verbul *mărturisesc*; însă ὁμολογῶ are înțelesul de mărturisire a unor convingeri, pe când, așa cum am văzut, înțelesul inițial al lui μαρτυρῶ era de mărturisire a unor fapte sau evenimente, de depunere de mărturie.

37 În limba română, pe lângă termenul *martir*, de proveniență greacă, este folosit – chiar pe o scară mai largă – și sinonimul acestuia *mucenic*, de proveniență slavă. De asemenea pentru martiriu se folosește și sinonimul de origine slavă *mucenicie*.

Martiriul cuprinde în el mărturia, iar suprema mărturie este martiriul. Apostolul Pavel în a II-a Epistolă către Timotei scrie că el a păzit credința și că și-ar vărsa sângele ca o libație pentru Hristos. Prin urmare martiriul în Hristos se dă ca o mărturie despre Iisus Hristos.

Imaginea despre paharul pătimirii, care are rădăcina în Vechiul Testament, ca și aceea a botezului morții, este încă un indiciu pentru referirea lui Iisus la martiriu. Cuvântul despre botezul prin sânge arată că martirul prin moartea lui primește o taină specială, paralelă cu botezul care se face în cadrul comunității. Martiriul înseamnă, deci, pe de o parte, chinurile, maltratările pe care le suferă creștinii pentru credința lor, iar, pe de alta, mărturisirea lui Hristos prin durerea fizică și moarte. Prin urmare el se constituie din două elemente: credința neclintită și expresia ei prin refuzarea oricărei idolatrii, a oricărei adorări ca Dumnezeu a ceva ce nu este Dumnezeu. Faptul ca cineva să-L mărturisească pe Dumnezeu înseamnă că e unit cu El, în timp ce a-L nega înseamnă a se despărți de El.

Hristos Însuși a mers drumul crucii și i-a instruit pe ucenicii Săi în vederea martiriului; i-a învățat și pregătit, nu în vederea posibilității martiriului, ci în vederea necesității acestuia. Ura împotriva lui Iisus atrage cu necesitate ura împotriva ucenicilor Lui. Durerea pe care a suferit-o Hristos o vor suferi în consecință și ucenicii Săi. La baza acestei legături se află o necesitate teologică. Totodată însă, Hristos Însuși luptă împreună cu martirii, care având în martiriu sprijinul Lui și pe cel al Duhului reușesc să suporte cele mai înfricoșătoare chinuri fără a scoate un sunet, uneori chiar zâmbind. Acesta este motivul pentru care la primii creștini martiriul face dovada prezenței lui Dumnezeu.

Pentru Sfântul Irineu martiriul este dovada dragostei desăvârșite și a prezenței Duhului. El spune că martirii dau mărturie și disprețuiesc moartea nu prin trupurile lor slabe, ci prin neliniștea Duhului.³⁸ De multe ori martirii sunt învredniciți să vadă chiar și slava Domnului, pentru că „moartea prin martiriu este numită înălțare”;³⁹ prin durere se mută la o stare cerească, se desăvârșesc și intră în slava cea cerească. Iată această idee regăsită în stihuri de poem la Sfântul Clement Alexandrinul:

38 A se vedea Sfântul IRINEU, *Adversus haereses*, cartea V, 9, 2, în *Sources Chrétiennes* 153 (prescurtat pe mai departe S.C.), *Irénée de Lyon, Contre les heresies, Livre V, Tome II (Texte et traduction)*, Les éditions du Cerf, 29, Paris, 1969, pp. 109-113.

39 ORIGEN, *Exortăție la martiriu*, L, PSB, vol. 8, p. 395.

„Păstorule, Sfinte, / Al oilor celor cuvântătoare / Condu, Împărate, / Pe copiii Tăi cei nevinovați! / Că urmele lui Hristos Sunt cale către cer”.⁴⁰

Călătoria la cer se cuvine a fi pregătită în prealabil:

„Trebuie să pregătim pentru drum și pe femeia care-și iubește bărbatul ca și pe bărbat, având cu ei simplitatea împreună cu bună-cuviință înțeleaptă, frumoasă merinde pentru călătoria la cer”.⁴¹

Dimensiunea eshatologică a martiriului distinge martiriul creștin de pătimirile dreptilor religiei iudaice sau ale înțelepților greci. Martirul suferă de dragul Fiului Omului, Care prin moartea Lui a inaugurat creația unei lumi noi, transcendente. Martirul creștin apără noua realitate care începe în prezent și se extinde în eshaton. Suferă de dragul noii lumi inaugurate de Hristos, suferă ca Hristos, pentru Hristos și împreună cu Hristos. Mărturisitor și martir sunt expresii ale faptului că Biserica se găsește mereu în starea eshatologică, inaugurată de Hristos și care va lua sfârșit odată cu venirea Fiului Omului, însoțit de martiri, în ziua judecății.

În toate cazurile martirul rămâne credincios promisiunii făcute la botez de a aparține lui Dumnezeu prin Hristos. Martirul se oferă pe sine jertfă lui Dumnezeu, ca preot, în unire cu jertfa lui Hristos; oferă lui Dumnezeu ceea ce posedă pe pământ: bogății, familie, copii. Limbajul martiriului cuprindea, în acest mod, în Biserica primară, încă de la începuturile ei, toate elementele templului, liturghiei și teofaniei. Faptul este extrem de important deoarece martirii au fost considerați drept eroi ai credinței, drept modele de viață creștină. Faptul de a sfârși viața pământească cu moartea martirică era cea mai mare speranță a fiecărui creștin evlavios.

De atunci martiriul este trăsătura permanentă a Bisericii creștine în așa măsură încât înțelesurile cuvintelor creștinism, dar mai ales ortodoxie, și martiriu să fie de multe ori identificate. Astfel martiriul lui Hristos, pe care l-a imitat mai întâi mucenicul Ștefan, îl imită mii de martiri ai Bisericii, în toate caracteristicile lui, de-a lungul întregii istorii a ei până astăzi.

În sfârșit, trebuie să spunem că în aceeași perioadă (secolul II) termenul μαρτύριον (martîriu) a mai dobândit încă două sensuri. Μαρτύρια (martîrii) au fost numite cele spuse de martir, declarația martiriului.

40 Sfântul CLEMENT Alexandrinul, *Imn către Mântuitorul Hristos*, 30-34, în traducere de Pr. D. Fecioru, PSB, vol. 4, EIBMBOR, București, 1982, pp. 361-362.

41 Sfântul CLEMENT Alexandrinul, *Pedagogul*, III, 39, 1, PSB, vol. 4, p. 326.

Astfel μαρτύριον (martîriu) a devenit termen tehnic pentru descrierile judecătii și uciderii martirului. Aceste martirii ale primilor creștini sunt de două feluri:

- *fapte* (πράξεις, acta sau gesta proconsularia), în care avem relatări ale proceselor, întrebări și răspunsuri și hotărâri de condamnare a martirilor;
- *pățimiri* (πάθη, passiones), în care sunt cuprinse relatări amănunțite de la scriitori care au fost de față la martiriu sau cel puțin contemporani cu el.

Primele martirii se pare că au fost scrise în limba greacă; de la debutul secolului al III-lea, au început să fie scrise în latină și siriacă. Aceste texte, scrise într-un limbaj simplu și viu, probabil că erau citite cu nesaț de către creștini în cadrul adunărilor liturgice sau particular, în familie. Delehaye distinge trei tipuri de martirii: a) istorice, b) panegirice și c) artistice. Trebuie menționat că marii Părinți ai Bisericii, precum Sfântul Vasile cel Mare, Sfântul Efreem Sirul, Sfântul Grigorie Teologul, Sfântul Grigorie de Nyssa, Sfântul Ioan Hrisostom, ne-au lăsat cuvinte panegirice de laudă la adresa sfinților mucenici Gordie, Iulita, Mamant, la sfinții Patruzeci de mucenici, la sfinții mucenici Teodor, Foca și alții.

Martîrii se numeau de asemenea altarele și în continuare micile construcții acoperite, cu abside pe trei laturi, construite în cimitire deasupra mormintelor martirilor, care purtau numele martirului al cărui mormânt îl adăposteau.

Referindu-se la martiri și la martîrii, marele patrolog grec Panaghiotis Christou susține că martiriile care descriu pătimirile martirilor ar trebui să fie numite cu termenul μαρτυρολογία (martirologii), chiar dacă acesta s-a întrebuințat în trecut doar pentru cataloagele martirilor, pentru a se evita confuziile. În prezenta lucrare nu o să întreprindem acest lucru, ci termenii vor fi întrebuințați cu însemnătatea pe care au dobândit-o în urma dezvoltării în Sfântul Scriptură, în principal în Noul Testament, și în Biserica primară a primelor secole. Hristos este martirul cerului care a venit în via sădită de Tatăl, curățind păcatele oamenilor „ostenindu-se mult și îndurând multe suferințe; că nimeni nu poate săpa via fără osteneală și durere”.⁴²

42 ***, *Herma Păstorul*, 59, 2, în Scrierile părinților apostolici, traducere, note și indici de Pr. D. Fecioru, PSB, vol. 1, EIBMBOR, București, 1979, p. 275.

Dumnezeu, pentru iubirea lui de oameni, ia întotdeauna inițiativa lucrării de mântuire a omului. Pronia lui Dumnezeu, ca participare la viața omului, s-a descoperit în cel mai evident mod în persoana lui Iisus Hristos și a fost exprimată ca o invitație făcută omului la mântuire și la o viață fericită în comuniune de dragoste cu Dumnezeu. Această invitație reflectă mișcarea lui Dumnezeu, Care se pogoară pentru a-l întâlni pe om. Părinții Bisericii au înțeles și au mărturisit că Dumnezeu, ca urmare a nemărginitei Lui iubiri de oameni, S-a făcut ceea ce iubea, adică om. Din acest motiv, pentru ei taina creștinătății este taina întrupării lui Dumnezeu și a îndumnezeirii omului. În persoana lui Iisus Hristos se face posibilă nu doar întâlnirea dintre Dumnezeu și om, ci, prin arătarea vieții divino-umane al Lui, ni se revelează o cale pe care mergând Îl vom întâlni pe Dumnezeu. Adevăratul model după care a fost creat și recreat omul este Hristos, Care este în chipul lui Dumnezeu și de asemenea imagine a lui Dumnezeu. Omul este zidit după chipul Cuvântului lui Dumnezeu, fiind prin urmare un chip, o icoană a lui Dumnezeu prin intermediul Cuvântului, adică un chip al chipului (εἰκὼν εἰκόνας).

Studiul teologiei pauline despre Hristos, ca chip al lui Dumnezeu, ne conduce să găsim două direcții în textele referitoare la această problemă: prima îl prezintă pe Hristos ca chip (imagine) al lui Dumnezeu, iar cealaltă Îl înfățișează drept model pentru creștini.

Observăm, așadar, că urmarea lui Hristos se leagă de învățatura referitoare la om ca chip și asemănare a lui Dumnezeu. Imitarea lui Hristos coincide cu realizarea treptată a asemănării cu Dumnezeu.

În istoria gândirii creștine tema urmării sau a imitării lui Hristos ocupă un rol important. Patimile și moartea Domnului constituiau pentru primii creștini cea mai autentică învățătură despre sfințenie. Dacă Domnul a fost încununat cu spini, ar fi de neînțeles ca: „noi să ne batem joc de cinstitele Lui patimi, încununându-ne capul cu flori. Cununa Domnului ne-a arătat în chip profetic pe noi (...). Dar cununa de spini a Domnului mai este și simbol al credinței; din pricina substanței lemnului este simbol al vieții; din pricina numirii de cunună este simbol al bucuriei, iar din pricina spinilor este simbol al primejdiei; că nici nu te poți apropia de Cuvânt fără vărsare de sânge”.⁴³

În Răsărit vorbim, totuși, mai mult despre *viața în Hristos*. Sfântul Nicolae Cabasila afirma în opera sa *Viața în Hristos* că între „imitarea lui

43 Sfântul CLEMENT Alexandrinul, *Pedagogul*, II, 73, 3, PSB, vol. 4, p. 272.

Hristos" (imitatio Christi) și „viața în Hristos” nu este diferență, ci identitate. Iisus se dă drept pildă: *Pildă v-am dat, ca precum v-am făcut Eu vouă, să faceți și voi* (Ioan 13:15). Iisus Hristos ne-a chemat la o trăire în Duhul Sfânt și la experiența celor ce s-au petrecut în viața Lui. Același lucru l-a făcut și Sfântul Apostolul Petru spunând: *Hristos a pățimit pentru voi, lăsându-vă pildă, ca să pășiți pe urmele Lui* (I Petru 2:21). Sfântul Apostol Pavel ne-a arătat, cu viața lui, cum trebuie să fie acela care poartă numele lui Hristos. L-a imitat pe Hristos cu atâta curăție și dăruire de sine, încât a arătat că interiorul său se schimbase după chipul lui Hristos. Ca urmare a imitării celei mai exacte, forma sufletului său se transformase după cea a modelului, în așa măsură, încât cineva putea crede că nu mai era Pavel, cel care trăia și vorbea, ci că trăia în interiorul lui Hristos. Însuși: *Nu mai trăiesc eu, ci Hristos trăiește în mine* (Galateni 2:20).

Iisus Hristos, prin modelul și învățătura Sa, a rânduit un mod de viață următorilor Lui, un mod de viață pentru oricare creștin, pentru fiecare om. Cu viața Sa pământească nu doar L-a mărturisit pe Tatăl, ci a trasat și noi căi morale de viață pentru omul suferind. Hristos este numit adesea începător al mucenicilor și întâi-mucenic. În Apocalipsă este numit *martorul credincios*, iar Sfântul Apostolul Pavel scrie către Timotei: *Îți poruncesc înaintea lui Dumnezeu, Cel ce aduce toate la viață, și înaintea lui Iisus Hristos, Cel ce, în fața lui Ponțiu Pilat, a mărturisit mărturisirea cea bună* (I Timotei 6:13).

Prin urmare, ucenic desăvârșit al lui Hristos este acela care Îl imită pe întâiul mucenic Hristos și pecetluiește cu însuși sângele său mărturisirea personală a credinței în Hristos. Martirii au conștiința că merg pe urmele lui Hristos, că Îl imită pe Învățătorul lor și poartă crucea cum a purtat-o El. Însuși: „Mai folositor și mai bine este, deci, să fii în același timp și imitator și slujitor al celei mai bune Ființe dintre toate ființele. Că nu vei putea imita pe Dumnezeu decât slujindu-I cu cuvioșie, dar nici nu-i vei putea sluji și nu-l vei putea cinsti decât imitându-L”⁴⁴

În același timp, ei simt marele avantaj pe care îl au și mulțumesc lui Dumnezeu pentru că merg pe calea care duce la comuniunea împreună cu El. Fiecare martiriu este o re-prezentare și o continuare a evenimentului martiric din viața Dumnezeu-omului Hristos. Aceasta e marea harismă dăruită de Hristos mucenicilor, ca jertfa lor să fie o mică re-prezentare a

44 Sfântul CLEMENT Alexandrinul, *Cuvânt de îndemn către elini (Protrepticul)*, 117, 1, în traducere de Pr. D. Fecioru, PSB, vol. 4, EIBMBOR, București, 1982, p. 157.

unicei Jertfe de pe Golgota. În acest mod imitarea lui Hristos, pe care se străduiesc să o împlinescă toate generațiile de creștini, martirii au împlinit-o dintr-o dată, în timp foarte scurt, prin martiriu, cum se vede atât de clar încă din Noul Testament în cazul întâiului-mucenic Ștefan, primul imitator al patimilor lui Hristos, care, asemenea lui Hristos, în ceasul martiriului se ruga pentru călăii săi spunând: *Doamne, nu le socoti păcatul acesta* (Faptele Apostolilor 7:60).

Imitarea exemplului Dumnezeu-omului Hristos poartă în sine și răsplata: martiriul este cel mai bun mod în care cineva se poate uni cu Hristos.⁴⁵ O altă caracteristică a martiriului este participarea lui Hristos Însuși la patimile mucenicului, împreună-pățimirea lui Hristos cu martirul aflat în chinuri. Hristos, spre Care se îndreaptă mucenicii cu rugăciunile lor, este rudenia lor care a suferit aceleași patimi, întâiul martir al lui Dumnezeu, Domnul Iisus Hristos, al Căru nume ei îl mărturisesc în fața stăpânilor lumii. El Însuși pătimește împreună cu mucenicii, astfel încât ei devin împreună-martiri cu Întâiul-martir Hristos. Pe pământ, în cele mai groaznice chinuri, Domnul vine în ajutorul martirilor și îi întărește. Cu harul lui Dumnezeu, mărturisitorii dau răspunsuri fulgerătoare, buzele lor exclamă strigăte minunate, iar prin moarte se realizează unirea lor cu Hristos.

Ar putea cineva să spună că martirologiile constituie cel mai bun comentariu și cea mai puternică confirmare pentru adevărarea ultimei făgăduințe, pe care a dat-o Hristos după înviere ucenicilor Săi: *Iată Eu cu voi sunt în toate zilele, până la sfârșitul veacului* (Matei 28:20). Mucenicii suferă chinurile siguri că sufletele lor, după despărțirea de trupuri, vor fi primite în fericirea veșnică, vor merge direct în ceruri. Astfel martiriul constituie cea mai înaltă formă a imitării lui Hristos, care asigură unirea cu El și constituie cel mai bun mijloc de desăvârșire și idealul tuturor sufletelor.

Vrând să se unească cu Hristos și avându-L pe El drept scop, martirii se străduiau să-L imite întru toate. Pentru aceasta se și numeau cu numele Lui, considerându-l pe acesta drept singurul vrednic și dorind ca el să caracterizeze viața lor. În omilia la cei patruzeci de mucenici, Sfântul Vasile relatează că fiecare dintre soldații aduși la interogatoriu, declarându-și identitatea, spunea: *Sunt creștin*. Precum atleții mărturisesc mai întâi numele lor iar apoi se îndreaptă spre locul de luptă, la fel și martirii

45 Sfântul CLEMENT Romanul, *A doua Epistolă către Corinteni*, XI, 5, PSB, vol. 1, p. 99.

și-au lepădat numele primite la naștere și s-au numit cu numele Mântuitorului lor comun, fapt ce a condus la a se uni întreolaltă și cu Iisus Hristos și la a avea toți același nume – creștin. Această atitudine e un indiciu al smereniei mucenicilor, care simțeau că nimic din cele ce posedau nu era vrednic a fi schimbat sau comparat cu patima și cu dragostea Domnului. Ce lucru mare este ca robul să pătimească cele ce le-a suferit Stăpânul?, se întrebau între ei cei patruzeci de mucenici în timp ce începeau înfricoșătoarele lor chinuri. Martirii sunt, prin urmare, imitatori perfecți ai patimii lui Hristos. Ei poartă crucea împreună cu Hristos și se disprețuiesc chiar și pe ei înșiși pentru a trăi în Hristos. Martirii nu-L urmează pe Hristos doar în patima Lui, ci și în slavă și stau împreună cu El de-a dreapta Tatălui, pentru că părtășia în pătimiri conduce la părtășia în slavă.

Omul, fiind creat după chipul lui Dumnezeu, este chemat la asemănarea cu El, adică la îndumnezeire, aceasta nefiind altceva decât asemănarea după puțință a omului cu Dumnezeu și unirea cu El. Creatorul, Dumnezeu după ființă, îl cheamă pe om să devină dumnezeu după har. Îndumnezeirea omului, faptul ca omul să se unească cu Dumnezeu, nu doar într-un mod exterior, sentimental, ci existențial, real, constituie scopul principal pentru care Creatorul și Ziditorul l-a plăsmuit pe om.

Cinstea excepțională de care se bucură martirii se datorează însuși faptului că martiriul este considerat drept cea mai mare împlinire și desăvârșire a umanului, realizare a asemănării și unirii cu Dumnezeu. Marele teolog român, părintele Dumitru Stăniloae, scrie că doar predarea totală lui Dumnezeu a omului înseamnă ascultare față de El și unire cu El; ascultarea cuprinde în ea predarea și realizează unirea. Această ascultare o cere Dumnezeu de la noi deoarece vrea să ne unim cu El, deoarece omul se mântuiește doar în unire cu El. Totuși unirea nu este vreo răsplătă oarecare pentru ascultare, ci se găsește chiar în conținutul ascultării, care, ca predare cuprinde în sine unirea.

Consimțirea unirii din partea lui Dumnezeu exprimă și dragostea Lui pentru noi, după cum și predarea din partea noastră este tot o manifestare a dragostei. Ascultarea fără dragoste ar putea să aibă ca generator frica. Dumnezeu însă nu găsește nicio mulțumire într-o ascultare a noastră care să pornească din frică, ci în ascultarea care este unită cu dragostea și care se înfăptuiește ca predare.

Sfântul Apostol Pavel considera moartea ca fiind o ocazie de a se ajunge la deplina unire cu Hristos;⁴⁶ tot așa și martirii. Strigătul Apostolului – *nu mai trăiesc eu, ci Hristos trăiește în mine* – constituie expresia desăvârșită a idealului tuturor celor ce doresc unirea cu Dumnezeu. Urmarea și imitarea unicului Model cuprinde în sine răsplata; martiriul constituie cea mai bună metodă de unire cu Hristos. Pe pământ mucenicii beneficiază de asistența lui Hristos, Care îi întărește cu puterea Sa, le inspiră răspunsurile fulgerătoare și cuvintele de mărturisire, care veselesc buzele lor, și îi întărește în momentele cele mai critice. Prin moarte martirii primesc fericirea veșnică și urcă direct la cer la comuniunea cu Hristos.

Martiriul, cea mai înaltă formă de urmare a lui Hristos⁴⁷ și de predare Acestuia, asigură unirea cu El și constituie, în același timp, dovada unei credințe de neclintit, un mijloc sigur de desăvârșire și idealul oricărui suflet; de aceea, martiriul nu trebuie să fie pricină de întristare celui care suferă acum, pentru că „îl așteaptă un timp fericit; înviind, se va bucura sus cu părinții, într-un veac fără de durere”⁴⁸. Cea mai puternică dovadă a dragostei este aceea ca cineva să moară pentru cei pe care-i iubește, spusese Hristos,⁴⁹ fapt ce l-a condus pe Sfântul Policarp să-i numească pe martiri „imitatori ai iubirii celei adevărate”, iar lanțurile martiriului „diademe ale celor care au fost cu adevărat aleși de Dumnezeu”⁵⁰. Nu există o unire mai strânsă a omului cu Hristos, decât aceasta care ajunge până la un fel de identificare.

Existența cea nouă a omului în Biserică necesită ca cei credincioși să ducă o viață în care, privind la patimile, crucea și moartea lui Iisus, după pilda dată de El, să le accepte atunci când acestea apar în viața lor, dându-le un sens mântuitor. Acceptarea pătimirilor și a necazurilor constituie un element doveditor al faptului că participarea tainică la crucea și moartea lui Hristos în botez a condus și la schimbarea și conformarea credinciosului cu prototipul său Iisus Hristos; omul ca chip al lui Hristos

46 Filipeni 1:21-23: „Căci pentru mine viață este Hristos și moartea un câștig. Dacă însă a vieții în trup înseamnă a da roadă lucrului meu, nu știu ce voi alege. Sunt strâns din două părți: doresc să mă despart de trup și să fiu împreună cu Hristos, și aceasta e cu mult mai bine...”

47 Sfântul CLEMENT Alexandrinul, *Protrecticul*, 117, 1, PSB, vol. 4, p. 157.

48 Sfântul CLEMENT Romanul, *A doua Epistolă către Corinteni*, XIX, 4, PSB, vol. 1, p. 103.

49 Ioan 15:13: „Mai mare dragoste decât aceasta nimeni nu are, ca sufletul lui să și-l pună pentru prietenii săi”.

50 Sfântul POLICARP al Smirnei, *Epistola către Filipeni*, I, 1, în *Scrierile Părinților Apostolici*, traducere, note și indici de Pr. D. Fecioru, PSB, vol. 1, EIBMBOR, București, 1979, p. 208.

își pune în lucrare calitățile sale și urmându-și prototipul ajunge astfel și la asemănarea cu el. Pe lângă martiriul sângeros al celor care-și jertfesc viața pentru credința lor există și martiriul și mărturia credincioșilor – între care se disting monahii, după cum am văzut în lunga analiză precedentă – care urmează ascultători învățătura Domnului.

Dacă martiriu înseamnă ridicarea și purtarea crucii împreună cu Hristos prin acceptarea de bună voie a pătimirilor din partea credinciosului și identificarea lor cu ale lui Hristos și cu ale întregii lumi, atunci fiecare creștin, bărbat și femeie, este chemat să dea mărturie.⁵¹ Toți creștinii sunt purtători ai crucii (σταυροφόροι) și sunt într-un anumit fel martiri. Faptul ca cineva să primească moartea din afară pentru Hristos depinde în mare măsură de condiții exterioare care depășesc puterile oricărui individ; faptul, însă, de a-și lua cineva crucea de bună voie, în interiorul lui, constituie o alegere liberă a lui. Importanța deosebită a martiriului exterior a fost înțeleasă repede de către comunitatea creștină; *Mor în fiecare zi* (I Corinteni 15:31), spunea Sfântul Apostol Pavel. Prin urmare martiriul și moartea de dragul lui Hristos, nu constituie doar o probabilitate ultimă, ci sunt un eveniment zilnic, care-l implică pe credincios în mod direct.⁵²

În secolul al II-lea, Tertulian scria că cineva nu se naște, ci devine creștin,⁵³ iar Clement Alexandrinul propunea ca ideal al tuturor creștinilor perfecțiunea martirilor:

„Prin urmare, dacă mărturisirea pentru Dumnezeu este mărturie (μαρτυρία), tot sufletul, care întru cunoștința lui Dumnezeu viețuiește curat, supunându-se poruncilor, este martir și cu viața și cu cuvântul, vărsând credința de-a lungul întregii vieți, ca un fel de sânge, până la ieșirea lui”⁵⁴

În felul acesta ajung la convingerea că idealul desăvârșirii este accesibil tuturor. În timp ce martiriul sângelui constituie un privilegiu de care se învrednicesc puțini oameni, martiriul dorinței este accesibil tuturor; virtutea este o pregătire pentru martiriu și ea este o datorie a tuturor creștinilor. Cine moare în fiecare zi patimilor sale se pregătește

51 Sfântul CLEMENT Alexandrinul, *Pedagogul*, II, 127, 2, în traducere de Pr. D. Fecioru, PSB, vol. 4, EIBMBOR, București, 1982, p. 303.

52 Iosif ȚON, *Suferință, martiraj și răsplătire în ceruri*, pp. 167-181.

53 TERTULIAN, *Apologeticul*, 18, 4, PSB, vol. 3, p. 65.

54 CLEMENT Alexandrinul, *Stromate*, IV, 15, 3, traducere, cuvânt înainte, note și indici de Pr. D. Fecioru, PSB, vol. 5, EIBMBOR, București, 1982, p. 244.

într-un anumit fel să mărturisească și prin sânge, în mod public, dacă condițiile exterioare cer acest lucru. Faptul de a-L sluji cineva continuu pe Dumnezeu cu deplin atașament înseamnă a se supune unui martiriu cotidian. Exercițiul liberei voințe și dăruirea de sine, care caracterizează patima lui Hristos, martiriul sângeros și asceza monahilor sunt valabile și în cazul fiecărui creștin, fără nici o excepție. Faptul ca cineva să-și ia crucea sa și s-o poarte, urmând lui Hristos se oglindește într-un mod foarte clar în martiriu.

Azi, pentru ca cineva să împlinească cuvântul Evangheliei nu este absolut necesar să sufere chinuri și să moară de o moarte sângeroasă. Totuși, pentru a arăta măreția martiriului, Sfântul Clement Romanul afirma următoarele:

„Iar dreptii, care au făcut fapte bune, care au răbdat chinuri și au urât plăcerile sufletului, când vor vedea pe cei care s-au depărtat de credință și care s-au lepădat, cu cuvintele sau cu faptele, de Iisus Hristos, că sunt chinuți cu chinuri cumplite în focul cel nestins, vor da slavă Dumnezeului lor zicând: Va fi nădejde celui ce a slujit lui Dumnezeu cu toată inima.”⁵⁵

Creștinul care se dedică martiriului conștiinței este la fel de aproape de Dumnezeu ca și mucenicii și poate spera aceeași fericire ca și aceștia. Vedem prin urmare că viața creștinului nu se poate concepe fără participarea conștientă la jertfa crucii lui Hristos. Imitarea patimii Domnului este o caracteristică *sine qua non* a vieții creștine. Fiecare creștin este un martir în potență și, dacă o cer împrejurările, cum se întâmplă în cazul prigoanelor, credinciosul primește și suferă cu bucurie și martiriul sângelui. Cel care își varsă sângele ca martir dă dovadă că se teme de Dumnezeu: „Pe toți aceștia frica de lege, conducându-i la Hristos, i-a deprins să-și arate temerea de Dumnezeu și prin sângele lor.”⁵⁶ Sfântul Ignatie Teoforul îi încurajează pe cei care aveau să-și dea sângele pentru Hristos, zicându-le: „Voi sunteți drumul pe care merg cei care au să fie uciși pentru Dumnezeu. Voi sunteți cei inițiați în taine împreună cu Pavel, omul cel sfințit, cel ce a suferit mucenicia, cel vrednic de fericire.”⁵⁷

Lupta dusă de Biserică în mijlocul lumii constituie așadar un martiriu continuu, o mărturie permanentă. Conștiința martiriului înseamnă

55 Sfântul CLEMENT Romanul, *A doua Epistolă către Corinteni*, XVII, 7, PSB, vol. 1, p. 102.

56 Sfântul CLEMENT Alexandrinul, *Stromatele*, II, 125, 3, PSB, vol. 5, p. 173,

57 Sfântul IGNATIE Teoforul, *Către Efeseni*, XII, 2PSB, vol. 1, p. 161.

o trăire autentică a identității spirituale a fiecărui creștin. Cel care este gata să-și verse sângele pentru Hristos și-a luat deja crucea sa și poate să spună cu Sfântul Pavel: *Iar mie, să nu-mi fie a mă lauda, decât numai în crucea Domnului nostru Iisus Hristos, prin care lumea este răstignită pentru mine, și eu pentru lume!* (Galateni 6:14). Creștinul este dator, prin urmare, a-și mărturisi credința cu îndrăzneală și curaj. Iată un exemplu de curaj de mărturisire venit din partea sfântului Iustin Martirul și Filozoful: „Mărturisesc sus și tare că sunt creștin!”⁵⁸ Fără nicio frică și fără să ezite, el trebuie să-L mărturisească pe Hristos și învățătura Lui. Astfel, creștinul autentic este în fiecare moment un martor și un martir credincios al lui Hristos.

Se cuvine să subliniem faptul că, în conștiința creștinilor primelor trei secole, mărturisirea supremă a lui Hristos se concretiza în martiriul sângelui. În acest sens, invocăm cuvintele Sfântului Ignatie Teoforul:

„Jertați-mă! Eu știu ce mi-i de folos. Acum încep să fiu ucenic. Nicio faptură din cele văzute și din cele nevăzute să nu caute să mă împiedice de a dobândi pe Hristos! Să vină peste mine foc și cruce, haite de fiare, tăierea cărnii, împărțirea trupului, risipirea oaselor, strivirea mădularelor, măcinatul întregului trup, relele chinuri ale diavolului. Să vină toate, numai să dobândesc pe Hristos!”⁵⁹

Iată o dovadă de dorință de a fi martirizat.

Dimensiunea martirică și mărturisitoare a Bisericii nu se manifestă însă numai în timpuri de persecuție, ci și în perioadele de pace pentru Biserică. Creștinii nu mărturisesc doar atunci când sunt prigoniți, ci ei trebuie să fie martiri / martori ai lui Dumnezeu în fiecare clipă a existenței lor. Prin întregul lor mod de a fi și prin toate cele pe care le întreprind, creștinii dau mărturie despre crezul lor. O caracteristică a fiecărui creștin este, în gândirea Sfântului Vasile, ținerea poruncilor lui Dumnezeu, deoarece Cel ce are poruncile Mele și le păzește, acela este care Mă iubește. Cel ce nu Mă iubește nu păzește cuvintele Mele (Ioan 14:21). Dacă păziți poruncile Mele, veți rămâne întru iubirea Mea după cum și Eu am păzit poruncile Tatălui Meu și rămân întru iubirea Lui (Ioan 14:24). Prin urmare dovada că cineva Îl iubește pe Dumnezeu este păzirea poruncilor și răbdarea suferințelor pentru El până la moarte, care este „începutul veșniciei”.⁶⁰ Sfântul Clement Romanul îi laudă pe cei care sunt chinuiți pentru Hristos, zicând:

58 Sfântul IUSTIN Martirul și Filozoful, *Apologia a doua*, XIII, PSB, vol. 2, p. 87.

59 Sfântul IUSTIN Martirul și Filozoful, *Către Romani*, V, 3, PSB, vol. 1, p. 176.

60 Sfântul CLEMENT Alexandrinul, *Pedagogul*, I, 102, 2, PSB, vol. 4, p. 225.

„Acestor bărbați, care au viețuit cu cuvioșie, li s-a adăugat o mare mulțime de oameni aleși, care, suferind, din pricina invidiei, multe munci și chinuri, au fost între noi minunată pildă; din pricina invidiei, au fost prigonite femei care au îndurat chinuri groaznice și nelegiuite, dar au mers pe calea cea sigură a credinței; și cele slabe cu trupul, au primit strălucit premiu”⁶¹

Nimic nu-l poate despărți pe creștinul adevărat de iubirea lui Hristos; *Cine ne va despărți pe noi de iubirea lui Hristos? Necazul, sau strâmtorarea, sau prigoana, sau foametea, sau lipsa de îmbrăcăminte, sau primejdia, sau sabia?* (Romani 8:35). Dragostea este caracteristica fiilor după har ai lui Dumnezeu, datorie a tuturor celor care-L urmează pe Domnul și semn de recunoaștere a creștinilor.⁶²

Credință fermă în Dumnezeu, dragoste arzătoare pentru El, nădejde în comuniunea veșnică împreună cu El și o viață orientată către dobândirea acesteia sunt, de bună seamă, caracteristicile fiecărui creștin ca și ale fiecărui martir. Fiecare creștin adevărat este un martir viu al lui Dumnezeu, este un martir cu conștiința. Dacă el ajunge să fie martir și prin sânge, acest lucru depinde de condiții exterioare, care depășesc puterile lui. Martirii sângelui și martirii conștiinței sunt întrupări concrete ale aceleiași mărturii a lui Hristos în lume.

Martiriul ca mărturisire a lui Iisus Hristos este o instituție proprie Bisericii Creștine, în general, și Bisericii primare, în special. Dispoziția pentru martiriul sângelui pentru Hristos și pentru credință este larg răspândită și regăsită în literatura patristică a primelor trei secole creștine. Atitudinea unanimă a scriitorilor și părinților bisericești din acest segment istoric este de încurajare a creștinilor de a-l mărturisi pe Hristos, chiar cu prețul vieții lor. Această atitudine decurge firesc din înțelegerea martiriului sângelui ca participare a creștinului la patimile lui Hristos, iar, mai apoi, ca participare a creștinului martirizat la slava aceleiași Hristos. Nicio clipă gânditorii de seamă ai Creștinismului primar nu au socotit că prin martiriu este pusă în pericol trăinicia Bisericii, sau numărul credincioșilor săi, ci dimpotrivă:

„Dacă vom lua în considerare că în foarte puțini ani, cu toate că cei care au mărturisit că sunt creștini au fost persecutați, iar unii

61 Sfântul CLEMENT Romanul, *Întâia Epistolă către Corinteni*, VI, 1-2, PSB, vol. 1, p. 49.

62 Asupra înțelesului termenului de martiriu în Epistola către Romani, vezi Iosif Țon, *Suferință, martiraj și răsplătire în ceruri*, pp. 205-210.

au fost și uciși pentru aceasta, pe când alții și-au pierdut averile, totuși cuvântul creștin se lățește, deși dascălii lui nu erau prea numeroși pentru ca el să se propovăduiască în toată lumea, așa încât greci și barbari, înțelepți și neînțelepți se adăugară, cu ajutorul lui Iisus, la credința în El, aceasta deoarece această lucrare e mai mult decât omenească”.⁶³

Împotrivirea în fața martiriului echivalează cu „împotrivirea față de desăvârșire”,⁶⁴ este o negare a apartenenței creștinului la Împărăția lui Dumnezeu. Convingerea multora dintre creștinii acelor veacuri era că „dacă vrem să ne mântuim sufletul, (...) atunci măcar să-l „pierdem” prin martiriu”.⁶⁵

Iată importanța primordială a martiriului în succesul misionar preniceean, deși nu face parte, în mod direct din paradigma misionară, fiind mai degrabă o consecință, asumată misionar de către creștini, a persecuțiilor îndreptate împotriva lor.

Concluzii

Martiriul a fost o realitate sângeroasă a Bisericii preniceene (și nu numai) care, la rândul ei, la fel ca și în cazul milosteniei, deși nu face parte neapărat din structura paradigmei misionare preniceene propriu-zise, totuși este o manifestare a unei puternice conștiințe eshatologice a primilor creștini. Disponibilitatea primilor creștini de a deveni martiri (cei mai mulți și-au dat viața pentru credința în Hristos, cu bucurie) și martiriul în sine au dinamizat misiunea, contribuind la succesul acesteia, fapt surprins antologic de către apologetul de limbă latină Tertulian prin expresia *semen este sanguis christianorum*. Starea de *martyria* este firească pentru creștinul din toate vremurile și este concomitentă cu asumarea responsabilității apostolice în Biserică, în măsura în care *martyria* presupune mărturisirea lui Hristos lumii (nu obligatoriu în chip sângeros) (Matei 10:32). Demnitatea⁶⁶ și libertatea umană se întâlnesc plenar în martiriu validându-se

63 ORIGEN, *Filocalia*, I, 2, în *Origen. Scrieri alese*, traducere de pr. prof. T. Bodogae, pr. prof. N. Neaga și Zorica Lațcu, PSB, vol. 7, EIBMBOR, București, 1982, p. 304.

64 ORIGEN, *Exortăție la martiriu*, XI, p. 360.

65 ORIGEN, *Exortăție la martiriu*, XII, p. 361.

66 Ioan-Gheorghe ROTARU, 'Plea for Human Dignity', in *Scientia Moralitas. Human Dignity – A Contemporary Perspectives*, The Scientia Moralitas Research Institute, Beltsville, MD, United States of America, 2016, Volume 1, pp. 29-43.

reciproc. Pentru a înțelege adevăratul sens al libertății și demnității umane trebuie să căutăm mai întâi să înțelegem măreția martirilor Bisericii din toate timpurile și din toate locurile. În fapt, prin martiriu sau „botezul sângelui” creștinul descoperă adevărata libertate, aceea de a-L cunoaște pe Dumnezeu în cel mai adânc și intens sens al trăirii personale. În acest sens, concluzionăm zicând că martiriul este o teologie a cunoașterii și a apropierii de Dumnezeu.

Bibliografie

Ediții Ale Sfintei Scripturi

- *Biblia sau Sfânta Scriptură*, tipărită sub îndrumarea și cu purtarea de grijă a Prea Fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, cu aprobarea Sfântului Sinod, Editura Institutului Biblic și de Misiunea al B.O.R., București, 1997;
- *Biblia sau Sfânta Scriptură*, redactată și adnotată de Bartolomeu Valeriu Anania, Editura Institutului Biblic și de Misiune al B.O.R., București, 2001;
- *Biblia, sau Sfânta Scriptură – Ediție jubiliară a Sfântului Sinod*, tipărită cu binecuvântarea și prefața Prea Fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Editura Institutului Biblic și de Misiune al B.O.R., București, 2001;
- *Noul Testament*, tipărit cu binecuvântarea și prefața Prea Fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Versiune revizuită, redactată și comentată de Arhiepiscopul Bartolomeu Anania, Editura Institutului Biblic și de Misiune al B.O.R., București, 1995;
- *The Greek New Testament*, Former Editions edited by Kurt Aland, Matthew Black, Carlo M. Martini, Bruce M. Metzger and Allen Wikgren, Fourth Revised Edition edited by Barbara Aland, Kurt Aland, Johannes Karavidopoulos, Carlo M. Martini and Bruce M. Metzger, in cooperation with the Institute for New Testament Textual Research, Münster/Westphalia, Deutsche Bibelgesellschaft, United Bible Societies, Stuttgart, 1994.

Comentarii patristice

- Clement Alexandrinul, *Care bogat se va mântui?*, Sfântul Clement Alexandrinul. Scrieri, partea întâi, PSB, vol. 4, EIBMBOR., București, București, 1982;

- ✦ Clement Alexandrinul, *Pedagogul, Sfântul Clement Alexandrinul. Scrieri*, partea întâi, PSB, vol. 4, EIBMBOR, București, 1982;
- ✦ Clement Alexandrinul, *Imn către Mântuitorul Hristos*, 30-34, în *Scrieri*, partea I, PSB, vol. 4, EIBMBOR, București, 1982;
- ✦ Clement Alexandrinul, *Protrepiticul, Sfântul Clement Alexandrinul. Scrieri*, partea întâi, PSB, vol. 4, EIBMBOR, București, 1982;
- ✦ Clement Alexandrinul, *Stromate*, în *Clement Alexandrinul. Scrieri*, partea a doua, PSB, vol. 5, EIBMBOR, București, 1982;
- ✦ Clement Romanul, *Epistola către Corinteni*, în *Scrierile Părinților Apostolici*, PSB, vol. 1, EIBMBOR, București, 1979;
- ✦ Clement Romanul, *A doua Epistolă către Corinteni*, XI, 5, PSB, vol. 1, EIBMBOR, București, 1979;
- ✦ Herma, *Păstorul*, în *Scrierile Părinților Apostolici*, PSB, vol. 1, EIBMBOR, București, 1979;
- ✦ Ignatie Teoforul, *Epistola către Efeseni*, în *Scrierile Părinților Apostolici*, PSB, vol. 1, EIBMBOR, București, 1979;
- ✦ Irineu de Lyon, *Adversus haereses V*, în S.C. 153, Irénée de Lyon, *Contre les heresies, Livre V, Tome II* (Texte et traduction), Les éditions du Cerf, 29, Paris, 1969;
- ✦ Iustin Martirul și Filosoful, *Dialog cu iudeul Trifon*, în *Apologeți de limbă greacă*, PSB, EIBMBOR, București, 1980;
- ✦ Latourette Kenneth Scott, *A History of the Expansion of Christianity*, Vol. I, Grand Rapids, Zondervan, 1976.
- ✦ Origen, *Exortăție la martiriu*, în traducere românească de Pr. prof. Constantin Galeriu, PSB, vol. 8, EIBMBOR, București, 1982;
- ✦ Origen, *Filocalia*, PSB, vol. 7, EIBMBOR, București, 1982;
- ✦ Policarp al Smirnei, *Epistola către Filipeni*, în *Scrierile Părinților Apostolici*, PSB, vol. 1, EIBMBOR, București, 1979;
- ✦ Tertulian, *Apologeticul*, în „*Apologeți de limbă latină*”, PSB, vol. 3 EIBMBOR, București, 1981;

Alte lucrări

- ✦ Țon, Iosif, *Suferință, martiraj și răsplătire în cer*, Seria Teze, Editura Cartea Creștină, Oradea, 2002.
- ✦ Latourette, Kenneth Scott, *A History of the Expansion of Christianity*, Vol. I, Grand Rapids, Zondervan, 1976,
- ✦ Rotaru, Ioan-Gheorghe, “The Vision of the Apostol John in the *Book of Revelation*, constructed around the tension between the present and the

future, in the vision of Jacques B. Doukhan”, *Dialogo*, vol.5, nr.2 (2019), pp.83-94.

- Rotaru, Ioan-Gheorghe, ‘Plea for Human Dignity’, in *Scientia Moralitas. Human Dignity - A Contemporary Perspectives*, The Scientia Moralitas Research Institute, Beltsville, MD, United States of America, 2016, Volume 1, pp. 29-43.